

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 17. aprila 1872.

Obseg: Vabilo v izredni občni zbor c. k. kmetijske družbe. — Posnetek iz vodil za veliko razstavo 1873. leta na Dunaji. — Naprava svilodnega semena po celičnem načinu. (Konec.) — Dvanajst glavnih pravil umnega poljedelstva. — Gospodarske novice. — Borba o avstrijski ustavi. — Potopisni listi slovenskega učitelja svojemu pobratimu. — Slovansko slovstvo. — Dopisi. — Novičar.

VABILO

v izredni občni zbor

c. k. kmetijske družbe v Ljubljani

15. maja 1872.

Program obravnav:

1. Poročilo in razgovor o udeležtvu družbe kmetijske pri veliki razstavi dunajski leta 1873.
2. Poročilo in razgovor o udeležtvu družbe kmetijske pri razstavi mlekarstva na Dunaji letošnjega leta.
3. Poročilo o shodu kmetovalcev, ki bode po pozivu c. kr. ministerstva za kmetijstvo letos na Dunaji in volitev poslanca v ta shod.
4. Predlog o napravi hranišča za kmetijske mašine in poljedelsko orodje na družbinem vrtu.

Ker je glavni predmet tega izrednega zbora ta: v čem in kako naj se udeleži družba kmetijska velike dunajske razstave, in ker podpisani centralni odbor misli, da bi se med drugim tudi kranjska vina, vina iz sadja in pa žgana vina (brinjevec, slivovec), kakor tudi kis (jesih) v razstavi dunajski pogrešati ne smela, zato so vljudno naprošeni vsi, ki imajo kaj tacega razstave vrednega, naj za pokušnjo in razsojo od vsacega vina in kisa pošljejo že temu zboru kakih 8 dni pred 15. majem, in to po dve buteliji z napisom lastnika, kraja in leta, kdaj je vino bilo pridelano.

V tem zboru bodo na ogled postavljene tudi nekatere mašine in se na vrtu poskusile.

Zbor bode na vrtu družbe kmetijske na spodnjih Poljanah.

Začetek zborovanja ob 9. uri dopoldne.

Centralni odbor c. k. družbe kmetijske

v Ljubljani 15. aprila 1872.

Gospodarske stvari.

Posnetek iz vodil

za veliko razstavo 1873. leta na Dunaji. *)

Skupine ali grupe razstavnih reči.

I. Razstava bode obsegala 26 skupin, in sicer pridelke in izdelke:

1. rudarstva in plavžarstva, 2. kmetijstva, gozdarstva, vinoreje, sadjereje in vrtnarstva, 3. kemične izdelke, 4. hrano ali živež kot obrtnijske izdelke, 5. klekovnino in tkanino, obleko, 6. usnjarijo in obrtne izdelke iz gumilastike, 7. kovinske izdelke, 8. les in leseno robo, 9. izdelke kamenene, prstene in steklene, 10. drobno blago, 11. papir, 12. izdelke pisarske in risarske umetnosti, 13. stroje (mašine) in vozila, 14. znanstveno orodje, 15. godbeno orodje, 16. vojaške stvari, 17. mornarske reči, 18. stavbstvo in zemljemerstvo, 19. meščanske hiše z notranjo opravo in lepoticami, 20. kmečke hiše z opravo in orodjem, 21. narodne hišne stvari, 22. razkaz koristi muzejev in umetnih obrtnij, 23. cerkvene umetnije, 24. reči umetnosti in umetne obrtnije prejšnjih časov, razstavljene od prijateljev umetnosti nabiralcev (Exposition des amateurs), 25. podobarstvo in malarstvo sedanjega časa, 26. pripomočke šolstva, odgojiteljstva in izobraževanje.

II. Začetek in konec razstave.

Razstava se bode 1. dne maja 1873. leta začela in konec oktobra istega leta končala.

III. Obrok za oglase.

Vsak, kdor misli v razstavo kaj poslati, mora se od 1. dne maja letošnjega leta začenši, zadnji čas pa do 1. dne julija pri deželni razstavni komisiji ljubljanski oglasiti. Za oglase se dobodo posebni listi (formulari) pri deželni komisiji v Ljubljani; vsak razstavec mora tak oglasnik v vseh njegovih vrstah na tanko izpolniti.

IV. Odkaz prostora in razstavno pismo.

Potem, ko se v razstave za posamesne grupe potrební prostor odloči, in se vsakemu razstavcu pripustljiv prostor na tleh ali na stenah odmeri, bode se vsakemu avstrijskemu razstavcu do 31. dne oktobra letošnjega leta v imenu glavnega vodstva razstavno pismo dalo, to je, potrjenje, da je njegov oglas sprejet, s tem potrjenjem se bode pa razstavcu ob enem tudi naznanila njegova razstavna številka, razstavno mesto (park, obrtnijska palača, mašinska dvorana) in koliko prostora da dobí na tleh ali ob stenah.

*) Ta vodila so veljavna za vsako deželo; le sedeži deželnih komisij so različni. Vred.

V. Mestnina.

Od razstavcev se bode pobirala mestnina, to je, plačilo za mesto ali prostor, kjer bode razstavil svoje reči. Ta mestnina bode znašala za vsak štirjašk meter (to je 10 dunajskih štirjaških čevljev stare mere):

- a) v obrtnijski palači v pokritem prostoru: na tleh ob stenah po 6 gold., na steni po 3 gld., na tleh za proste stojoče reči brez obzira na njihovo visokost po 12 gold.;
- b) na dvorišči obrtnijske palače po 4 gold.;
- c) v mašinski dvorani v zaprtem prostoru: na tleh po 4 gold., na steni po 2 gold.;
- d) v parku: zunaj 1 gold., na prostoru na razstavčeve stroške kriterijem po 3 gold.

Štirjaški meter prostora na tleh v poslopih daje le pravico na en meter prednje strani (fasade). Vsak razstavec zadobi s pridobitvijo stene se tikajočega prostora tla v obrtnijski palači pravico, rabiti dotično steno do $1\frac{1}{2}$ metra (4 čevlje in $\frac{7}{10}$ stare mere) od tal navzgor. Ako razstavec zahteva še kaj več višine, se mu bode mestnina po zgorej navedeni tarifi izmerila.

VI. Znižana mestnina.

Napravljalci skupnih razstav domačega drobnega blaga zamorejo v posebno ozira vrednih primerljivejših od glavnega razstavnega vodstva dobiti znižano mestnino; tudi razstavna deželna komisija bode kar je mogoče gledala na to, da se stroški v prid skupnih razstav prihranijo.

VII. Oproščenje mestnine.

Razstavci onih reči, ki zadevajo podobarsko ali slikarsko umetnost in razložbo „des amateurs“, nimajo plačevati nikakoršne mestnine za prostor na tleh ali stenah.

VIII. Znižana vožnina.

Južna in Rudolfova železnica ste za vožnjo razstavnih reči dovolili znatno znižano vožnino.

IX. Oproščenje colnine.

Ves razstavni prostor se spoznava za prosti tabor pod milim nebom, to je, za colnine prosto skladišče. Tudi reči, ki zadevajo avstrijsko državno samoprodajo, se smejo brez zadržka razstavljati.

X. Dopisovanje o razstavnih zadevah je poštine prosto.

V prvem oklicu je bilo že omenjeno, da je dopisovanje med razstavci in razstavno deželno komisijo poštine prosto. Neogibno potrebno je le to, da se na pismo postavi imé dopisnika in pa besede: „Velika razstava 1873. leta po službenem pozivu“.

(Konec prihodnjič.)

Gospodarske novice.

* Razstava kónj na Dunaji bode letos od 18. do 23. maja. Izvrstnim konjem se bodo delile premije. Tudi srečkanje se bode združilo s to razstavo. Kdor bode hotel lepih kónj kupiti, dobil jih bode tukaj na izbiri, ker se pričakuje veliko živine.

* Nemški čelbarji imajo v Salzburgu veliki (18.) shod, ki se začne 9. septembra in traja 3 dni (10., 11. in 12. septembra). Vse družbe kmetijske in udje njeni so povabljeni v ta zbor.

* Dve štipendiji za potovanje po svetu in opazovanje, kako drugod (v tujih deželah, posebno v severni Nemčiji), pridelujejo sočivje in zelenjad in dobra semena, pa tudi kako vrtnarijo, je c. k. ministerstvo kmetijstva tudi razpisalo za letos. Kdor tako po-

tovanjsko štipendijo v znesku 800 gold. dobiti želi, naj se oglasi pri c. k. ministerstvu kmetijstva, to pismo pa vloží kmetijski družbi svoje dežele do 15. maja tega leta, da ga izročí ministerstvu. Prednost pred drugimi prosilci imajo možje učiteljskega stanú ali taki, ki se še le za to učiteljstvo kmetijstva ali vrtnarstva pripravljajo. Po končanem potovanji morajo popisati svoje pozvedbe in skušnje.

Naprava svilodnega semena po celičnem načinu.

Spisal profesor Haberlandt,

voditelj c. k. svilorejskega poskuševališča v Gorici.

(Konec.)

3. Pripomočki k celičnemu plodenju.

Ko izlezejo metulji in ko zveš, kateri je samec ali samica, precej po tem moraš popolnoma osamiti posamesne pare, pa ne odlašaj tega kar nič, da se ne okuži drug od družega.

Jako pripravna sredstva, katerimi osamiš posamesne pare metuljev — enega samca in eno samico skupaj, so male vreče (žakeljčki) samo po $1\frac{3}{4}$ palcu dolge, narejene iz pajčolana. Predno pa se dene va-njo par, nategne se urno na valjček iz lesa; potem se pa dene noter par in zadrigne z motozcem. Take vrečice lahko obesiš na motoz, ki si ga napeljal po čez pod stropom v sobi; lahko pa si tudi narediš okvir, kakoršen je, na primer okoli peči, napraviš mu noge in napeljaš po njem znotraj motoz, na katerega obesiš tacih vrečic.

Takošne priprave ne prizadenejo mnogo stroškov; pa tudi zmotnjav se je s tem lahko ogniti svilorejcu. Jajčica se tu ne izgubavajo, da le pajčolan za vrečice ni prerdek; pregost pa tudi ne sme biti, da se metulja lahko prezračujeta; kakor sitovina naj je gost, da ju lahko opazuješ, če tudi ne oddrgavaš vrečice. Omenjene okvire lahko staviš k oknu, kedar je treba.

Par metuljev se še le potem preiskuje z drobno-gledom, ko sta metulja (samec in samica) vže ob življenju. Ta čas je najlože opazovati telesca v bolnih, kajti proti koncu se najbolj namnože. Preiskujeta naj se oba — samec in samica — in sicer ne vsak posebej, ampak oba skupaj. Ako bi pa hotel kdo še le pozneje preiskavati, varujeta naj se dobro, da ju žužki ne končajo. Med tem časom naj se vsak dan pazljivo nadzorujejo vrečice ter oprostujejo sovražnikov, ki so metulje morda vže napadli.

Malokdo izmed svilorejcev si bode sam kupil drobnogledno pripravo, kajti ova stekla so jako draga. Zato pa bodo s časom v posamesnih okrajih taki pregledovalci, katerim bo lahko dati metulje in dotična jajčica v pregled, ali pa se pošljejo goriškemu svilorejnemu pregledovalstvu, ki to urno, vestno in zanesljivo za malo plače opravlja.

4. Druga pota celičnega plodenja in njih dosedanji uspeh.

Po Pasteur-jevih načelih gotovo dobimo zdrav plod sviloprejk, pri katerih odgojevanji se oziramo na druge pogoje. Med te pogoje spada vsakako to, da dobro zdravi zarod varujemo bolnega zaroda. Pa tudi treba je varovati vsega blizo, kar bi moglo prinašati okuženost, na pr. take osebe, ktere imajo opraviti z bolnimi gosenicami itd.

Pasteur-jeva načela pa ne postopajo le proti lisasti bolezni, ona vrlo nasprotujejo tudi drugi svilorejni bolezni, ki jej pravimo zaspanost, in ki poleg lisaste bolezni močno preti sedanjemu svilorejstvu. Ta korist

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold.; posiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 24. aprila 1872.

O b s e g: Opomin našim gospodarjem na Notranjskem zarad kóz ali osépnice pri ovcah. — Posnetek iz vodil za véliko razstavo 1873. leta na Dunaji. (Konec.) — Dvanajst glavnih pravil umnega poljedelstva. (Dalje) — Gospodarska skušnja. — Glas iz Amerike. — Slovansko slovstvo. — Dopisi. — Noviçar.

Gospodarske stvari.

Opomin našim gospodarjem na Notranjskem zarad kóz ali osépnice pri ovcah.

Po naznanilu županstva v Jablanicah c. kr. okrajnemu glavarstvu v Postojni, pa tudi c. k. tržaške vlade kranjski vladi, razsajajo med ovci kozé ali osépnice v več krajih Istre, pa tudi hrvaškega primorja, posebno prizadete so občine Vmago, Verteneglio in Tore v okraji Pazenskem (Parenzo) in občina Novigrad (Castelnuovo) okraja Vološkega, ki se mejí z okrajem naše notranjske Bistrice, so pa neke občine tudi v okraji Grobniškem hrvaškega primorja.

Starodavna navada je, da notranjski gospodarji vsako leto v jeseni veliko svojih ovac ženó v Istro, da se ondi pasejo čez zimo, po sv. Jurji pa gredo po-nje in jih vzamejo domú; Istrijanci pa nasproti čez poletje tudi priženó mnogo svojih ovac na Kranjsko, posebno v Šneperske gozde.

Kaj pa zdaj, ko je kuga med čedami imenovanih krajev?

Gotovo nič drugega kot to, da ovce tam, kjer so zdaj, ostanejo tako dolgo, dokler je kuga popolnoma konec. Kdor bi zdaj prignal svoje domú, prižene v naše kraje ž njimi tudi bolezen, ki je ena najhujih ovčjih bolezní, po kateri je ovac že na tavžente in tavžente poginilo. Garje so tudi huda bolezen pri ovcah, al med garjami in kozami je razloček tak, kakor noč in dan. Garjeva ovca okuži zdravo le po dotiki ž njo, ena sama kozava ovca pa more okužiti brez bližnje dotike cele čede, kajti ta kužnina se razpustí po zraku (luftu) in okuži druge tudi na 150 korakov daleč. Pa tudi človek v svoji obleki, psi v dlaki, kuretna v perji kužnino prenašajo od kraja do kraja, ki jo ovce po sapi v-se vzamejo. Kozé so s hudo vročnico (Fieber) združene in trpé, če ovca pred ne pogine, 18 do 21 dni. Zdravila ni nobenega zoper to bolezen, če natura sama ne pomaga ovci, da jo prestopi. Le ena pomoč je in to ta, da se ovcam kozé cepijo kakor se otrokom cepijo kože, in s tem se obvarujejo živinčeta, da se jih prave kozé potem ne primejo.

Vsak gospodar tedaj, ki vse to premisli, nam bode rad pritrdil, da tako dolgo, dokler ni popolnoma konec te kuge, ne sme nobena ovca iz imenovanih krajev domú, pa tudi nobena tuja iz tistih krajev v Šneperske gozde ali kamor koli ne.

K sreči piše tržaška vlada, da se kuga že koncu bliža, da po takem, če ne vstane iznova kje kuga, v

kakih 4 do 6 tednih bodo ovce smeje domú priti brez nevarnosti, se ve, da drugače ne, dokler vsaka čeda ne dobí spričala, da pride iz zdravega kraja.

Da bi kterelega gospodarja gnali stroški podaljšane tuje paše v prestopke te sila potrebne varnosti, da bi skrivé svoje blago vzel domú, tega ne moremo misliti, kajti stroški so majhni, kazni pa bi bila velika, ako bi ravnal zoper postavu, in še večja mu žuga zguba, ako bi moral poplačati vse ovce, ki bi sosedom poginile, okužene po njegovih.

To, umni gospodarji! prevdarite dobro in ravnajte na tanko, kakor se Vam bode ukazalo od gosposke. Le vaš lastni dobiček je!

Posnetek iz vodil

za véliko razstavo 1873. leta na Dunaji.

Skupine ali grupe razstavnih reči.

(Konec.)

XI. Razstavljene reči ne smejo iz razstave.

Razstavljene reči se smejo le po posebnem dovoljenju glavnega vodstva iz razstave vzeti pred koncem njenim.

XII. Odprava razstavljenih reči iz razstave.

Precej po končani razstavi po 31. dnevu meseca oktobra 1873. leta se morajo razstavniki lotiti odprave in nakladanja svojih razstavljenih reči. Vse to mora storjeno biti pred 31. dnevom decembra 1873. leta.

XIII. Vsaka reč ne sme v razstavo in nektere le pod posebnimi pogoji.

V razstavo se ne vzamejo take reči, ki se razpočiti utegnejo in ki so nevarne zarad ognja. Vinski cvet (špirit) in olje, razjedne in druge stvari, ki bi druge razstavljene reči poškodovati utegnile, prejema se le v trdnih, za ta namen pripravnih posodah srednje velikosti.

Vžigalne kapice, stvari umetnega ognja, vžigalni klinčki in enake reči smejo se le v posnemku brez dodane vnetljive robe razstaviti.

XIV. Dopustni listi.

V razstavo se ne vzame nič, čemur ni priložen dopustni list dotične deželne razstavne komisije.

XV. Stroški razstavljanja.

Stroške za vožnjo razstavnih reči, za prejemanje in izkladanje, kakor tudi stroške za razstavljanje in nazajpošiljanje, in vse drugo plačajo razstavci.

XVI. Obrok pošiljanja.

Razstavne reči se sprejamejo v razstavo od 1. dne februarja (svečana) do 15. dne aprila (malega travna) 1873. leta.

XVII. Napis in zaznamba razstavnega blaga.

Razstavi namenjeno blago se mora tako-le adresirati in zaznamovati:

V. R. 1873. Dunaj.

C. k. glavnemu vodju velike razstave 1873.
na

Dunaji.

Zaznamovati se mora tudi razstavno mesto (obrtijska palača, park ali mašinska dvorana).

Imé ali firma razstavnika:

Dežela in kraj:

Skupina:

Številka vsacega kosa:

(na primer:

$\frac{6}{1}$ ali $\frac{6}{2}$; številka pod črto pomeni redno število posamesnih kosov, in ona zgor črte naznanja skupno število kosov).

Če se naredi velika kišta in v njo dene več manjših, mora blago vseh teh manjših kištic pod eno in isto skupino spadati.

XVIII. Gonilna moč mašin.

Če se potrebuje moč, ktera mašine goni, se ta razstavnikom bode dala brezplačno.

XIX. Naznanila imen na razstavnih rečeh.

Vse reči bodo se razstavljale pod imenom dotičnih pridelovalcev ali izdelovalcev. Z njihovim dovoljenjem smejo tudi imeti napis imena trgovca, ki jih prodaja. Prav je tudi, ako razstavniki svojemu imenu in svoji firmi tudi dostavijo imena tistih osob, ktere imajo za razstavno reč posebne zasluge, bodi-si po iznajdbi ali po risanju ali po modêlu ali z nenavadno priročno izurjenostjo.

XX. Naznanilo cene na razstavnih rečeh.

Razstavniki so naprošeni, da na razstavnih rečeh zaznamovajo ceno in kraj, kjer se razstavljena reč prodaja.

XXI. Zavarovanje.

Razstavnikom se pripušča zavarovanje razstavnih reči zoper škodo po požaru. — Glavni vodja bode po moči skrbel za to, da se bode čuvalo nad razstavnimi rečmi, vendar ga ne zadeva nikaka odgovornost.

XXII. Pošiljatev, sprejem in razkladanje razstavnih reči. — Opravilniki.

Razstavniki morajo na lastno nevarnost in svoje stroške sami ali po svojih opravilnikih skrbeti za poslanje, sprejem in razkladanje v razstavo danih reči, potem za vgotavljenje tega, kar je v enem ali drugem zaboji, dalje za razstavljenje, čuvanje in nazajpošiljanje razstavnih reči; al le takim opravnikom se bode to delo dopuščalo, kteri so se pri glavnem vodju za pooblastence deželne razstavne komisije ali dotičnih razstavnikov izpričali.

XXIII. Podvzetniki in delavci v razstavi.

Glavni vodja bode po svoji moči razstavnikom, ako zahtevajo, za izpeljavo razstavnega dela naznanil podvzetnike, kteri so se pri njem oglasili; za njihovo opravilo pa on nikakor dober ne stoji; sicer je pa razstavnikom tudi na voljo dano, izbirati si podvzetnikov in delavcev po svojih mislih. Deželna razstavna komisija bode, ako posamesni razstavniki to zahtevajo, jim na znanje dala podvzetnike od državnega ravnatelja naznanjene ali tudi kake druge njej znane opravnike.

XXIV. Brezplačne vstopnice za razstavnike in opravilnike.

Vsak razstavnik ali od njega pooblaščen opravilnik dobi brezplačno vstopnico za vstop v razstavni prostor. Opravilnik, kterega več razstavnikov za to postavi, ima pa le pravico na eno brezplačno vstopnico.

XXV. Pritožba.

Zoper odločbe deželne razstavne komisije se sme razstavnik pritožiti pri glavnem vodju; razen tega slučajja pa razstavniki ne smejo se neposrednje obračati do glavnega vodje, ampak vselej le do deželne razstavne komisije.

XXVI. Sodniki in poslavljenja.

Pridelkom in izdelkom razstavnikov, kteri se podvržejo razsoji mednarodnega sodišča — kar pa se mora posebej povedati — in ktere to sodišče pohvale vredne spoznava, se bodo dala poslavljenja, in to v svetinjah ali pa častnih diplomah:

A. Za dela obrazivne (slikarske, podobarske) umetnosti se bodo delile „svetinje za umetnost“.

B. Za druge razstavljene reči pa sledeča slavila:

a) Razstavniki, kteri so se že prejšnjih vesoljnih razstav vdeležili, za napredek, kterega kažejo njihovi zdaj razstavljani pridelki in izdelki po zadnji vesoljni razstavi, kamor so bili poslani, dobijo svetinjo pod imenom: „svetinja za napredek“;

b) razstavniki, kteri prvokrat kaj v to razstavo pošljejo, dobé v priznavo zaslug svojih na narodno-gospodarskem ali tehničnem polji „svetinjo za zasluge“;

c) vsi razstavniki, kterih izdelki in pridelki gledé na barvo, obliko in sploh vnanjo opravo zadostujejo zahtevam današnjih navad in šeg, imajo vrh tega pravico do „svetinje za všečnost“;

d) tudi se bodo kakor v prejšnjih razstavah dajale častné ali pohvalne diplome.

C. Sodelovalcem, kteri so po naznanilu razstavnikov bistveno pripomogli k zboljšanju ali olepšanju pridelkov in izdelkov, se bodo z ozirom na to dajale „svetinje za sodelavce“.

D. Zasluge, ktere so si posamesni možje ali cele skupščine (družbe itd.) za povzdigo narodne omike, za narodno gospodarstvo ali po posebni skrbi za duševni, moralni in materialni blagor delavcev zadobili, se bodo pripoznale s posebnimi „častnimi diplomami“.

XXVII. Kam naj se obrne, kdor še kaj več pozvedeti hoče.

Izvrševalni odbor deželne razstavne komisije v Ljubljani bode po svojem poročevalcu c. k. prvem vladnem svetovalcu knezu Metternich-u na vsa razstavo zadevna vprašanja prav rad pismeno in ustmeno odgovarjal in dotične reči pojasnoval. Kdor ž njim govoriti hoče, naj se, razen nedelj in praznikov, od 12. do 3. ure popoldne do njega obrne v pisarnico, ki jo ima na novem trgu šte. 219 v 1. nadstropji.

Dvanajst glavnih pravil umnega poljedelstva.

Spisal Franjo Kuralt.

IV.

Poljedelec mora skrbeti, da ima mnogo dobrega gnoja.

(Dalje.)

5. *Mešani gnoj ali kompost.* Tak gnoj si more vsak poljedelec brez vsega truda in stroškov sam pripraviti. On obstaja: 1) iz stvari, ktere prično gnjiti, na priliko